

УДК 364-27:338.439

УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ЗАСАД
АДРЕСНОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ ПІДТРИМКИ НАСЕЛЕННЯ**Слободенюк О. І.¹**, к.б.н., доцент<https://orcid.org/0000-0002-6966-9277>**Присяженюк Н. М.¹**, к.вет.н., доцент<https://orcid.org/0000-0002-4737-0143>**Рудич О. О.²**, к.е.н., доцент,<https://orcid.org/0000-0002-4594-2590>**Свиноус Н. І.¹**, доктор філософії, менеджмент, асистент,<https://orcid.org/0000-0003-3640-0519>**Хахула Л. П.¹**, к.пед.н., доцент<https://orcid.org/0000-0002-3937-6641>¹Білоцерківський національний аграрний університет, м. Біла Церква, Україна²Білоцерківський інститут неперервної професійної освіти, м. Біла Церква, Україна<https://doi.org/10.31073/foodresources2022-19-28>

Предмет дослідження. Організаційно-економічні відносини в процесі формування адресної продовольчої підтримки. **Мета.** На основі опрацювання вітчизняного та світового досвіду запропонувати практичні рекомендації з формування економічних засад адресної продовольчої допомоги населенню. **Методи.** В процесі проведення дослідження використано наступні методи: історичний; абстрактно-логічний; статистико-економічні, зокрема, кореляційно-регресійний, групування графічний, табличного подання. **Результати.** Розглянуто проблеми формування адресної продовольчої підтримки населення. В нинішніх кризових для держави умов, які викликані війною з росією внутрішня продовольча допомога має підстави для застосування в Україні. Погіршення кількісних і, особливо, якісних показників відтворення населення набуло характеру стійкої тенденції. Помітно погіршилося соціальне становище матерів і дітей – майбутнього нашої країни. Досвід США, країн БРІКС і Європейського союзу показує, що ефективним механізмом такої підтримки стає стимулювання кінцевого споживання продуктів харчування через програми продовольчої допомоги нужденним. За останні роки спостерігається стрімке зростання витрат бюджету США на внутрішню продовольчу допомогу населенню. Оцінюючи сучасний стан реалізації внутрішньої продовольчої підтримки (ВПП) в Україні можемо констатувати, що масового впровадження не відбулося. Основними чинниками такого стану є: нерозвиненість законодавчої бази і відсутність єдиних підходів до реалізації внутрішньої продовольчої допомоги; децентралізація повноважень – повноваження з надання ВПП делеговані на рівень об'єднаних територіальних громад і реалізуються суб'єктами відповідно до затверджених програм, які регламентують фінансування харчування в шкільних і дошкільних закладах; обмеженість у фінансовому аспекті бюджетів об'єднаних територіальних громад і відсутність стимулюючих заходів державної підтримки. У нинішніх умовах необхідна централізація і винесення повноважень з надання внутрішньої продовольчої допомоги на загальнодержавний рівень, закріплення єдиних підходів. Система внутрішньої продовольчої допомоги малозабезпеченим прошаркам населення є ефективним інструментом стимулювання споживання продуктів харчування окремими категоріями населення, розвитку роздрібної торгівлі, громадського харчування та виробництва сільськогосподарських і продовольчих товарів, інших секторів економіки. При цьому головна її особливість і відмінність від інших частин системи державної підтримки аграрного сектору полягає в тому, що ВПД є елементом споживчого ринку і реалізується через його існуючу інфраструктуру (магазини, ринки, інші торгові об'єкти, об'єкти громадського харчування) без заміни або адміністративного придушення ринкових механізмів у функціонуванні споживчого ринку. **Сфера застосування результатів.** Результати проведених досліджень використовуватимуться при розробці організаційно-економічних засад надання адресної продовольчої допомоги.

Ключові слова: населення, бідність, продовольча допомога, рівень доходів, продовольча безпека

IMPROVEMENT OF ORGANIZATIONAL PRINCIPLES
OF TARGETED FOOD SUPPORT FOR THE POPULATION

*Oksana Slobodeniuk*¹, Ph.D., Biological, Associate Professor
<https://orcid.org/0000-0002-6966-9277>

*Natalia Prysiazhniuk*¹, Ph.D., Veterinary, Associate Professor
<https://orcid.org/0000-0002-4737-0143>

*Oksana Rudych*², Ph.D., Economics, Associate Professor
<https://orcid.org/0000-0002-4594-2590>

*Nadia Svynous*¹, Ph.D., Management, Assistant
<https://orcid.org/0000-0003-3640-0519>

*Larysa Khakhula*¹, Ph.D., Pedagogical, Associate Professor
<https://orcid.org/0000-0002-3937-6641>

¹Bila Tserkva National Agrarian University, Bila Tserkva, Ukraine

²Bila Tserkva Institute of Continuing Professional Education, Bila Tserkva, Ukraine

<https://doi.org/10.31073/foodresources2022-19-28>

Subject of research. Organizational and economic relations in the process of forming targeted food support. **Purpose.** On the basis of elaboration of domestic and world experience to offer practical recommendations for the formation of economic principles of targeted food aid to the population. **Methods.** The following research methods were used in the research process: historical; abstract-logical; statistical and economic methods, in particular, correlation-regression, graphical grouping, tabular representation method. **Results.** The article considers the problems of targeted food support formation for the population. In the current crisis conditions for the state, which are caused by the war with Russia, domestic food aid has grounds for use in Ukraine. The deterioration of quantitative and, especially, qualitative indicators of population reproduction has become a steady trend. The social situation of mothers and children, the future of our country, has noticeably deteriorated. The United States, the BRICS and the European Union experience shows that an effective mechanism for such support is to stimulate final consumption of food through food aid programs for the needy. In recent years, there has been a rapid increase in US budget spending on domestic food aid for the population. Assessing the current state of implementation of domestic food support in Ukraine, we can say that mass implementation has not taken place. The main factors in this situation are the underdeveloped legal framework and the lack of common approaches to the implementation of domestic food aid. Decentralization of powers, namely the power to provide domestic food support, delegated to the level of integrated territorial communities. They are implemented by the subjects in accordance with the approved programs. These programs regulate food finance in schools and preschools. Limited in the financial aspect of the budgets of the united territorial communities and absence of state support stimulating measures. In the current conditions it is necessary to centralize and delegate the authority to provide domestic food aid at the national level, consolidate common approaches. The system of domestic food aid to the poor is an effective tool to stimulate food consumption by certain categories of the population, the development of retail trade, catering and production of agricultural and food products, other sectors of the economy. At the same time, it has a peculiarity and a difference from other parts of the agricultural sector state support system. Domestic food aid is a consumer market element and is implemented through its existing infrastructure (shops, markets, other retail outlets, catering facilities) without replacing or administratively suppressing market mechanisms in the functioning of the consumer market. **Scope of research results.** The results of the research will be used in the development of organizational and economic principles of targeted food aid.

Key words: population, poverty, food aid, income level, food security

Постановка проблеми. Набуття Україною членства в Світовій організації торгівлі (СОТ) несе певні ризики для вітчизняного аграрного сектору. Зниження рівня митно-тарифного захисту відкриває внутрішній ринок для зарубіжних виробників сільськогосподарської продукції і постачальників продовольчих товарів. Застосування компенсаційних заходів державної підтримки в Україні обмежене зобов'язаннями щодо їх скорочення. У перспективі ці фактори неминуче приведуть до складнощів в досягненні і підтримці показників виробництва сільськогосподарської продукції в Україні.

У цих умовах актуальним стає нарощування заходів внутрішньої державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників, передбачених «зеленим кошиком» СОТ. Одним із заходів вищезазначеного блоку державної підтримки аграрного сектору є внутрішня продовольча допомога.

Така допомога надається у формі безпосередньої видачі харчових продуктів відповідним особам або передачі коштів, що дозволяють придбати їжу уповноваженими особами кінцевих споживачів продовольства (заклади харчування, що фінансуються за рахунок коштів державного та місцевого бюджетів) за ринковими або субсидованими цінами. Закупівля продовольства урядом повинна здійснюватися за поточними ринковими цінами, а фінансування допомоги та управління її надання повинно бути прозорими.

Теоретичні й практичні засади продовольчого забезпечення ґрунтовно висвітлено у працях зарубіжних учених: Т. Р. Мальтуса, Ф. Кене, Д. Кейнса, С. Аматыя-Кума, М. І. Туган-Барановського, І. Т. Посошкова. Вагомим став внесок у розв'язання проблем продовольчої безпеки таких вітчизняних вчених, як: В. І. Бойко, П. П. Борщевський, О. М. Варченко, В. І. Власов, О. І. Гойчук, А. С. Даниленко, П. А. Лайко, А. С. Лисецький, Б. Й. Пасхавер, І. М. Романюк, О. В. Скидан, В. Г. Ткаченко, В. М. Трегобчук, П. Т. Саблук, О. М. Чечель, О. М. Шпичак, О. В. Шубравська та інші дослідники. Віддаючи належне напрацюванням згаданих авторів у цій сфері, слід зауважити, що нині недостатньо глибоко досліджено проблеми адресної продовольчої допомоги.

Мета. На основі опрацювання вітчизняного та світового досвіду запропонувати практичні рекомендації з формування організаційних засад адресної продовольчої допомоги населенню.

Матеріали і методи. В процесі проведення дослідження використано такі методи: історичний (при визначенні й аналізі еволюції теоретичних поглядів на сутність поняття продовольча підтримка); абстрактно-логічний (при визначенні структури роботи і схеми побудови дослідження); статистико-економічні методи, зокрема, кореляційно-регресійний, групування, графічний, табличного подання (при побудові рисунків, діаграм і таблиць).

Результати. В нинішніх кризових для держави умовах, які викликані війною з росією, внутрішня продовольча допомога має підстави для застосування в Україні.

Населення звільнених територій України та внутрішньо переміщені особи не отримують достатнього обсягу харчових продуктів. Таким чином, порушується стаття 48 Конституції України, за якою «кожен має право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, включаючи харчування, одяг і житло» [1].

Із порівняння фактичного споживання окремих м'ясопродуктів зі споживчим кошиком (табл. 1), спостерігається значний дисбаланс. Зокрема надлишок у споживанні свинини (в т. ч. сала), м'яса птиці та субпродуктів. І на противагу, значне недоспоживання яловичини – 9,3% від рекомендацій, та інших видів м'яса (кріль, баранина) – лише 5%. Також недоспоживання ковбасних виробів. Вказаний дисбаланс має негативний вплив на стан здоров'я. Тому для вирішення завдання оптимізації структури споживання м'ясопродуктів використовуємо механізм/модель надання адресної допомоги (субсидії).

За розрахунками науковців, які базуються на даних Держстату, у минулому році частка споживчих витрат домогосподарств на продовольство перевищила 55%, що у 4 – 5 разів вище аналогічного середнього показника у країнах Євросоюзу та США (11% – 12%) [3]. При цьому домогосподарства з найнижчими середньодушовими еквівалентними доходами витрачають на продукти харчування понад 60% своїх споживчих витрат, тобто перебувають на межі продовольчої небезпеки.

Глибока соціально-економічна криза, яка охопила всі галузі економіки і сфери людського буття в Україні, воєнні дії країни зумовили значні незворотні демографічні втрати. Погіршення кількісних і, особливо, якісних показників відтворення населення

набуло характеру стійкої тенденції. Помітно погіршилося соціальне становище матерів і дітей – майбутнього нашої країни.

Таблиця 1

**Фактичне та рекомендоване (відповідно до споживчого кошика)
споживання м'ясопродуктів**

М'ясопродукти	Споживчий кошик, кг/особу	Фактичне споживання, кг/особу	Різниця між фактичним і рекомендаційним	До споживчого кошику, %
Яловичина	14	1,3	-12,7	9,3
Баранина	2	0,1	-1,9	5,0
Кріль	2	0,1	-1,9	5,0
Свинина	8	11,9	3,9	148,8
Субпродукти	4	13,9	9,9	347,5
Птиця домашня	12	17,2	5,2	143,3
Сало	2	4,8	2,8	240,0
Ковбасні вироби	9	5	-4	55,6

Джерело: [2]

Особливого значення стан здоров'я дітей набуває в період несприятливої демографічної ситуації. При цьому в Україні протягом останніх десятиріч склався постійно звужений характер відтворення населення, коли кожне покоління народжених за чисельністю менше покоління своїх батьків і не може поповнити втрати населення внаслідок смерті [4].

Тому формування і збереження здоров'я дітей України стає надзвичайно важливою справою, адже це – майбутнє країни і одне з головних джерел повноцінного життя, щастя, радості, успіху. Це є не лише особисте надбання людини, а й суспільне багатство, один із найважливіших показників добробуту народу.

Загальновизнано, що інвестування в здоров'я дітей – необхідна умова для забезпечення людського та економічного розвитку. Адже здорові діти мають кращі шанси прожити здорове продуктивне життя. При цьому діти мають право на захист і збереження здоров'я, як громадяни, що живуть у сьогоdnішньому світі, а не тільки як «внесок» у суспільство майбутнього.

Протягом значного часу у житті дитини провідною соціально детермінованою ознакою життєдіяльності виступає школа. Численні дослідження доводять, що практично незамінним та єдиним (після сім'ї) фактором, який може впливати на стан здоров'я дітей, у тому числі підліткового віку, є навчальний заклад. Реформування шкільного навчання без урахування стану здоров'я школярів суттєво вплинуло на їх захворюваність [5]. Інформаційні перевантаження, стресогенні ситуації, модернізація навчального процесу вимагають від дитячого організму великого напруження, що, разом з іншими негативними факторами (обмеження фізичної активності, предметна система виховання, недостатнє природне освітлення тощо), веде спочатку до функціональних порушень, а згодом і до формування органічної патології.

Водночас навчальна діяльність не адаптується до особливостей розвитку і стану здоров'я сучасних школярів, педагоги мають недостатню підготовку з питань збереження і зміцнення здоров'я дитини, все ще зберігається пасивна позиція сім'ї і самих дітей щодо власного здоров'я.

Як свідчать результати опитування батьків, які були здійснені науковцями, більшість учнів (71,8%), за їх відповідями, не отримують безоплатного харчування. Майже всі батьки (83,5%) вважають, що потрібно зберегти систему безоплатного харчування в початковій школі [6].

На їх думку, безоплатне харчування повинні отримувати учні початкових класів (51,3%), 45,7% – пільгові категорії, третина – усі школярі.

Відповідаючи на відкриту частину запитання: «На Вашу думку, які категорії дітей у загальноосвітньому навчальному закладі повинні отримувати безоплатне харчування?», батьки учнів зазначили: діти, в яких є захворювання; сироти; діти з малозабезпечених та багатодітних сімей; інваліди.

Майже 70% батьків згодні платити за гаряче харчування в загальноосвітньому навчальному закладі: 24,2% – повністю; 42,0% за умови розрахунку 50/50. Третина опитаних батьків не згодні оплачувати гаряче харчування в ЗНЗ.

Майже всі батьки спроможні оплатити гаряче харчування дитини, більшість – в діапазоні від 5 до 15 грн. Проте кожна десята сім'я не має можливості оплачувати харчування дитини у школі.

Батьки бажають, щоб їхні діти отримували повноцінне харчування, тому найбільш прийнятним варіантом платного харчування, за відповідями батьків учнів, є комплексний обід чи сніданок. Проте кожний десятий з батьків не проти, щоб їхня дитина тільки перекушувала у школі.

Основним напрямом державної економічної політики в сфері забезпечення продовольчої безпеки визнано забезпечення економічної доступності харчових продуктів для забезпечення пріоритетної підтримки найбільш малозабезпечених верств населення, які не мають достатніх коштів для організації повноцінного харчування, зокрема вагітних і жінок, які здійснюють грудне вигодовування, дітей дошкільного і шкільного віку, в установах соціальної сфери (соціальне харчування).

Один із заходів забезпечення продовольчої безпеки – це формування механізмів надання адресної допомоги групам населення, рівень доходів яких не дозволяє таким забезпечити повноцінне харчування, з метою підвищення доступності продуктів харчування для всіх груп населення.

В Україні питання про повноцінне харчування взагалі і підростаючого покоління, зокрема, розглядається в контексті здоров'я нації [7]. На загальнодержавному рівні й рівні об'єднаних територіальних громад розробляються та приймаються програми, які спрямовуються на забезпечення повноцінного харчування, серед яких проєкт *Концепції поліпшення продовольчого забезпечення та якості харчування населення*. Мета останньої – забезпечення зміцнення і збереження здоров'я населення, здійснення профілактики захворювань, пов'язаних з порушенням харчування, поліпшення демографічної ситуації в Україні. Проте через певні об'єктивні і суб'єктивні обставини вона не була прийнята до виконання.

У світовій практиці при вирішенні нових завдань продовольчого забезпечення країн, регіонів застосовуються пілотні проєкти, в яких реалізується та чи інша модель. Жозе Граціану да Сілва наголошував на важливості пілотних програм, які, поряд з пильним моніторингом і акуратною оцінкою, «...можуть сприяти початку політичного діалогу з питань забезпечення на національному рівні підтримки виділенню коштів на реалізацію заходів соціальної допомоги». Він стверджує, що накопичений країнами за два останніх десятиліття досвід доводить, що боротьба з голодом, відсутністю продовольчої безпеки і недостатністю харчування може завершитися успіхом. Ключовими елементами є політична прихильність, партнерські відносини, адекватне фінансування всеохоплюючий характер заходів, що вживаються [8].

Науковцями була виявлена тісна залежність сприйняття споживачами форми допомоги, що надається (натуральна, грошова, сертифікати) [9]. При грошовій формі допомоги ширший асортимент споживаних населенням харчових продуктів, ніж при натуральній. У домогосподарствах з високою концентрацією членів менш помітний приріст спожитих харчових продуктів порівняно з малочисленими. Програма надання шкільних сніданків на Філіппінах збільшила споживання калорій дітьми молодшого

шкільного віку приблизно на 300 кілокалорій на дитину в день, при цьому батьки не зменшували домашній раціон дітей [10].

Інша група вчених проявляє заклопотаність про те, що бідні домогосподарства можуть витратити частину коштів, одержуваних в якості адресної грошової продовольчої підтримки, на придбання алкоголю, тютюну та інших товарів цієї групи [11].

Досвід США, країн БРІКС і Європейського союзу показує, що ефективним механізмом такої підтримки стає стимулювання кінцевого споживання харчових продуктів через програми продовольчої допомоги нужденним. За останні роки спостерігається стрімке зростання витрат бюджету США на внутрішню продовольчу допомогу населенню.

Історія розвитку механізмів внутрішньої продовольчої допомоги в США почалася під час Великої депресії. У поєднанні з механізмами прямої допомоги сільгоспвиробникам і вертикальної інтеграції (формування стійких ланцюжків «від поля до прилавка» і «від поля до столу») до 90-х років минулого століття була створена стійка і конкурентоспроможна система, що забезпечує ефективність механізмів внутрішньої продовольчої допомоги для підтримки американського аграрного сектору без обмежень імпорتنих поставок в системі державних закупівель.

За даними Міністерства сільського господарства США (USDA), упродовж 2016 року кожен четвертий американець був учасником однієї із 15 державних програм продовольчої допомоги. Загальний обсяг видатків з федерального бюджету на фінансування таких програм склав у 2016 році 101,9 млрд дол. США, що на 9% більше, ніж ВВП України за минулий рік [12].

При цьому, 96% всіх федеральних видатків припадало у 2016 фінансовому році на п'ять найбільших програм, а саме: програму додаткової продовольчої допомоги (Supplemental Nutrition Assistance Program (SNAP)); спеціальну програму харчування для жінок, немовлят та дітей (Special Supplemental Nutrition Program for Women, Infants and Children (WIC)); програму шкільних обідів (School Lunch Program); програму шкільних сніданків (School Breakfast Program); продовольчу програму для дітей та дорослих, які потребують догляду (Child and Adult Care Food Program).

Виходячи із затверджених критеріїв бідності, у 2017 році для того, щоб розраховувати на участь у програмі SNAP, дохід родини із чотирьох осіб повинен не перевищувати 31980 \$ на рік, або 2665 \$ на місяць, а для участі цієї родини у програмі WIC її дохід має не перевищувати 45510 \$, або 3793 \$ на місяць. Американець-одинак може претендувати на допомогу у рамках програми SNAP, якщо він у місяць отримує не більше 1307 \$ доходу.

За оцінкою Мінсільгоспу США кожен долар продовольчої допомоги генерує до 1,8 дол. в економічній діяльності. Кожен мільярд доларів за програмою дозволяє створювати або підтримувати в цілому 18 тис. робочих місць, включаючи 3 тис. робочих місць в сільському господарстві.

Усі країни БРІКС тією чи іншою мірою реалізують програми внутрішньої продовольчої допомоги. Однак найбільший інтерес представляє досвід Бразилії, що успішно реалізує з 2003 р. масштабну комплексну стратегію «Нульовий голод», яка отримала широкий міжнародний резонанс.

Зазначена стратегія має для країни вирішальне значення, оскільки ще на початку нинішнього століття в Бразилії недоїдають близько третини населення, а половина сільських жителів мала дохід не більше 1 долара в день. Разом з тим її реалізація не означає звичайну філантропію і роздачу їжі, а має комплексний і багаторівневий характер, необхідний для «зміни вигляду Бразилії».

У Європейському союзі з 1987 р. у рамках реалізації Спільної сільськогосподарської політики (CAP) діє програма надання продовольчої допомоги громадянам з низьким

рівнем доходів, що фінансується за рахунок коштів Європейського сільськогосподарського страхового фонду (ЕАОР).

Також Департамент сільського господарства та сировинного розвитку Єврокомісії реалізує шкільні програми продовольчої допомоги по молоку, фруктах і овочах. Обсяг їх фінансування становить 50 і 90 млн євро на рік відповідно.

Оцінюючи сучасний стан реалізації внутрішньої продовольчої підтримки (ВПП) в Україні можемо констатувати, що масового впровадження не відбулося. Основними чинниками такого стану є: нерозвиненість законодавчої бази і відсутність єдиних підходів до реалізації внутрішньої продовольчої допомоги; децентралізація повноважень – повноваження з надання ВПП делеговані на рівень об'єднаних територіальних громад і реалізуються суб'єктами відповідно до затверджених програм, які регламентують фінансування харчування в шкільних і дошкільних закладах; обмеженість у фінансовому аспекті бюджетів об'єднаних територіальних громад і відсутність стимулюючих заходів державної підтримки.

У нинішніх умовах необхідна централізація і винесення повноважень з надання внутрішньої продовольчої допомоги на загальнодержавний рівень, закріплення єдиних підходів.

Під внутрішньої продовольчої допомогою розуміється система державної допомоги населенню держави в формі прямих поставок харчових продуктів зацікавленим особам або надання грошових коштів для придбання ними продовольства з метою поліпшення харчування і досягнення його збалансованості з урахуванням раціональних норм споживання харчових продуктів.

Внутрішня продовольча допомога в Україні може здійснюватися: надання грошових коштів для придбання продовольчих товарів окремим категоріям громадян; прямі надходження продовольчих товарів і пільгового гарячого харчування окремим категоріям громадян; організація харчування в установах, які фінансуються за рахунок коштів державного та місцевого бюджетів.

Адресна продовольча підтримка може відбуватися через безоплатне (пільгове) надання: харчування в мережі спеціалізованих підприємств громадського харчування (соціальних їдалень); харчових продуктів встановленого асортименту в підприємствах торгівлі (соціальних магазинах або спеціалізованих відділах звичайних магазинів); іншими способами.

Одержувачами внутрішньої продовольчої допомоги можуть стати: діти з малозабезпечених і багатодітних сімей, в тому числі ті, які навчаються в освітніх установах; малозабезпечені вагітні та жінки, які здійснюють грудне вигодовування; незаможні пенсіонери та інваліди; інші категорії осіб за рішенням відповідних органів державної та місцевої влади.

На нашу думку, запровадження внутрішньої продовольчої допомоги дасть змогу вирішити низку завдань, зокрема: спричинить зниження рівня бідності, забезпечення пріоритетної підтримки найбільш малозабезпечених верств населення, які не мають достатніх коштів для організації повноцінного харчування; сільськогосподарські виробники і переробники отримають стабільне довгострокове замовлення на свою продукцію. Тим самим будуть сформовані економічні стимули, необхідні для припливу капіталу в розвиток виробничої і товаропровідної інфраструктури системи внутрішньої продовольчої допомоги, що забезпечить простежуваність харчової продукції та її орієнтацію на вітчизняного товаровиробника.

Запровадження обов'язкового харчування не тільки дозволить заощадити значні бюджетні кошти, призначені для лікування учнів як зараз, так і в майбутньому, а й дасть можливість державі виконати свої соціальні зобов'язання щодо забезпечення здорового дитинства, дбайливого ставлення до підростаючого покоління і турботи про майбутнє нашої нації [13].

Вважаємо, що першочерговим завданням стає створення єдиної системи організації харчування, яка дозволить удосконалити діючу систему організації харчування, поліпшити контроль за якістю сировини й готової продукції, а також дасть змогу впровадити єдине циклічне меню у школах сільських населених пунктах і, водночас, забезпечить ефективно і прозоре використання бюджетних коштів.

У разі, якщо вартість закупівлі продуктів харчування не підпадає під сферу застосування Закону України «Про здійснення державних закупівель», закупівлю, по можливості, здійснювати у постачальників, які постачатимуть харчові продукти власним транспортом безпосередньо до навчальних закладів за асортиментом та в кількості, визначеній виконавчим комітетом об'єднаної територіальної громади та керівниками навчальних закладів в межах затвердженої регіональної програми харчування дітей.

Реалізація вищезазначеного програмного документу дасть змогу: створити єдину та якісну систему харчування в об'єднаній територіальній громаді; створити умови, що сприятимуть зміцненню здоров'я школярів, їх гармонійному розвитку; збільшити кількість учнів, охоплених гарячим харчуванням; поліпшити якість харчування школярів; формувати навички правильного та здорового харчування; впроваджувати нові технології в організації харчування.

На нашу думку, доцільність створення такої Програми обумовлена: турботою про збереження та поліпшення стану здоров'я дітей; необхідністю створення умов для організації повноцінного і якісного харчування, як важливої складової для розвитку дитячого організму; впровадження єдиного циклічного меню у всіх школах сільської ради; створенням єдиної системи організації харчування, яка забезпечить раціональне, ефективно і прозоре використання бюджетних коштів.

Зарубіжний досвід організації продовольчого забезпечення населення, що має низький рівень доходів, свідчить, що доступ незаможного населення до продовольства може бути забезпечений шляхом реалізації програм внутрішньої продовольчої допомоги, заснованих на наданні адресних грошових субсидій учасникам програм для здійснення цільових видатків – придбання харчових продуктів [14]. Крім того, функціонування механізму продовольчої допомоги повинен забезпечувати в Україні соціальний доступ населення до продовольства, за рахунок нього також формується попит на агропродовольчому ринку.

Основними споживачами внутрішньої продовольчої допомоги є малозабезпечені сім'ї. На основі закону України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» малозабезпечена сім'я – це сім'я, яка з поважних або незалежних від неї причин має середньомісячний сукупний дохід, нижчий від прожиткового мінімуму для сім'ї [15].

Вважаємо, що рішення про впровадження системи ВПД повинно приймати РНБО України на підставі узагальненого звіту відповідних профільних міністерств. Нормативне забезпечення діяльності системи внутрішньої продовольчої безпеки, що передбачає визначення суб'єктів державної підтримки та діяльність Міжвідомчої комісії повинно регулювати відповідною постановою Кабінету Міністрів України. На нашу думку, ВПД для малозабезпечених сімей повинна надходити у вигляді адресної допомоги, шляхом перерахування відповідних коштів на карт-рахунки голови домогосподарства. Фінансування заходів повинно здійснювати як за рахунок коштів Державного бюджету, так і бюджету об'єднаних територіальних громад.

Контроль за ефективністю їх використання здійснює міжвідомча комісія на основі відповідних звітів представників ОТГ.

Функції комісії: координація діяльності центральних органів виконавчої влади з організації продовольчої допомоги; узагальнення регіонального досвіду формування та реалізації програми продовольчої допомоги і розгляд пропозицій, в тому числі в області законодавчого супроводу проекту; підготовка пропозицій до Уряду України щодо вдосконалення Національної системи продовольчої допомоги; твердження міжвідомчих

нормативних документів і рекомендацій щодо впровадження системи; сприяння в інформаційному супроводі функціонування системи.

Впровадження механізму внутрішньої продовольчої допомоги створить передумови й умови для забезпечення гарантованого соціального доступу до продовольства громадян, які належать до категорії малозабезпечених. Надання адресних продовольчих субсидій сприятиме виникненню економічного, соціального та інституційного ефекту.

У цілому впровадження механізму внутрішньої продовольчої допомоги стане стимулом для розвитку аграрного сектору України, сприятиме становленню інституту забезпечення соціального доступу населення до продовольства, який одночасно буде сприяти розвитку вітчизняного агропродовольчого ринку, зростання обсягу виробництва харчових продуктів вітчизняного виробництва, імпортозаміщення в продовольчій сфері та в кінцевому підсумку досягнення продовольчої безпеки держави.

Висновки. Система внутрішньої продовольчої допомоги малозабезпеченим прошаркам населення визнана ефективним інструментом стимулювання споживання харчових продуктів окремими категоріями населення, розвитку роздрібної торгівлі, громадського харчування та виробництва сільськогосподарських і продовольчих товарів, інших секторів економіки.

При цьому головна її особливість і відмінність від інших частин системи державної підтримки аграрного сектору полягає в тому, що ВПД виступає елементом споживчого ринку і реалізується через його існуючу інфраструктуру (магазини, ринки, інші торгові об'єкти, об'єкти громадського харчування) без заміни або адміністративного придушення ринкових механізмів у функціонуванні споживчого ринку.

Одержувачі продовольчої допомоги отримують можливість істотно поліпшити збалансованість раціону харчування. Вона стане ефективним механізмом забезпечення прав громадян на адекватне і здорове харчування.

Ланцюжок руху коштів, що інвестуються державою по внутрішній продовольчій допомозі, являє собою сукупність технологічно та економічно пов'язаних організацій по виробництва, заготівлі, переробки і реалізації свіжої продовольчої, сільськогосподарської та рибної продукції через різні формати роздрібної торгівлі.

Держава отримує можливість вести моніторинг соціально-економічного стану малозабезпечених прошарків населення, оцінювати ефективність ВПД у коротко-, середньо- і довгостроковій перспективі, а також ефективності використання бюджетних коштів.

Завдяки технологічності та прозорості розподілу бюджетних коштів, у зв'язку з використанням виключно електронної платіжної системи досягається гарантованість спрямування коштів на передбачені ВПД потреби.

З урахуванням міжнародного досвіду можна зробити висновок, що запропонована Програма ВПД має найбільший ступінь прозорості, антикорупційності та економічної ефективності порівняно з багатьма існуючими формами підтримки внутрішнього виробництва (виробників) і споживання харчових продуктів.

Бібліографія

1. Конституція України 254к/96-ВР, редакція від 21 лютого 2019. <https://www.president.gov.ua/documents/constitution>.

2. Заячук М. Д., Заячук О. Г. Територіальні особливості ємності регіональних ринків продовольства в Україні та перспективи фермерських господарств у їх наповненні. Науковий вісник Чернівецького університету. Географія. 2015. Вип. 744-745. С. 140-144.

3. Княженко І. І., Трошкін С. М., Нехамкін М. Р. Продовольча безпека агробізнесу в контексті викликів пандемії (COVID19). Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. 2021. № 1. С. 30-36.

4. Жилка Н. Я., Слабкий Г. О. Реалізація державної політики щодо здоров'я дітей у співпраці з міжнародними проектами (аналітичний огляд наукової літератури. Економіка і право охорони здоров'я. 2016. № 1 (3). С. 53-60.
5. Кириленко С. В., Михайлов О. М., Сергієнко В. П. Школа культури здоров'я: від сьогодення до майбутнього: навч.-метод. посіб. Київ, Чернівці: Букрек, 2012. 384 с.
6. Про стан організації харчування у загальноосвітніх навчальних закладах м. Києва на початок 2017-2018 навчального року: Інформаційна довідка. <https://don.kyivcity.gov.ua/files/2017/11/13/info-dovidka.pdf>.
7. Орленко Я. Ю. Особливості категорії "продовольча безпека": теоретичні засади. Інвестиції: практика та досвід. 2013. № 11. С. 123-125.
8. Положение дел в области продовольствия и сельского хозяйства. Социальная защита и сельскохозяйственное: разорвать порочный круг нищеты в сельских районах (Eds.). FAO, 2015. 172 p.
9. Hidrobo, M., Hoddinott, J., Peterman, A., Margolies, A. & Moreira, V. 2014. Cash, food, or vouchers? Evidence from a randomized experiment in northern Ecuador. *Journal of Development Economics*. 107. P. 144-156.
10. Jacoby, H. 2002. Is there an intrahousehold 'flypaper effect'? Evidence from a school feeding programme. *Economic Journal*. 112. P. 196-221.
11. Evans, D. K., Popova, A. 2014. Cash transfers and temptation goods: a review of global evidence. *World Bank Policy Research Working Paper*. №.6886. Washington, DC, World Bank.
12. Економічний моніторинг 2017 р. № 32 <http://edclub.com.ua/analitika/informaciyuu-daydzhest-ekonomichnogo-dyskusiyuno-klubu-ekonomichnyu-monitor-no32-serpen>.
13. Токар А. Ю., Руда Н. С. Продовольча безпека і значення перероблення плодів та овочів у її забезпеченні. Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва. 2014. № 86 (2). С. 111-116.
14. Живко З. Б., Даниленко Н. Б., Стадник М. Є. Продовольча безпека України: теоретико-аналітичний огляд. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління. 2019. Т. 30 (69). № 6(1). С. 15-23.
15. Закон України Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям. Редакція від 01 липня 2020 року. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1768-14>

Refereces

1. Konstytutsiya Ukrayiny 254k/96-VR [Constitution of Ukraine 254k / 96-VR]. Version of February 21, 2019. <https://www.president.gov.ua/documents/constitution>. [in Ukrainian].
2. Заячук М. Д., Заячук О. Г. (2015). Terytorialni osoblyvosti yemnosti rehionalnykh rynkiv prodovolstva v Ukraini ta perspektyvy fermerskykh hospodarstv u yikh napovnenni [Territorial features of the capacity of regional food markets in Ukraine and the prospects of farms in filling them]. *Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu. Neohrafiia*. [Scientific Bulletin of Chernivtsi University. Geography]. 744-745. С. 140-144. [in Ukrainian].
3. Knyazhenko I. I., Troshkin S. M., Nekhamkin M. R. (2021). Prodovolcha bezpeka ahrobiznesu v konteksti vyklykiv pandemiyi (COVID19) [Food security of agribusiness in the context of pandemic challenges (COVID19)]. *Visnyk Berdyanskoho universytetu menedzhmentu i biznesu* [Bulletin of Berdyansk University of Management and Business]. № 1. P. 30-36. [in Ukrainian].
4. Zhyłka N. Ya., Slabkyu H. O. (2016). Realizatsiya derzhavnoyi polityky shchodo zdorovya ditey u spivpratsi z mizhnarodnymy proektamy (analitichnyy ohlyad naukovoyi literatury) [Implementation of state policy on children's health in cooperation with international projects (analytical review of scientific literature)]. *Ekonomika i pravo okhorony zdorovya* [Economics and law of health care]. 1 (3). P. 53-60. [in Ukrainian].
5. Kyrylenko S. V., Mykhaylov O. M., Serhiyenko V. P. (2012). Shkola kultury zdorovya: vid sohodennya do maybutnoho: navch.-metod. Posib [School of health culture: from the present to the future: a textbook]. Kyuyiv, Chernivtsi: Bukrek [Bukrek]. 384 p. [in Ukrainian].
6. Pro stan orhanizatsiyi kharchuvannya u zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladakh m. Kyueva na pochatok 2017-2018 navchalnoho roku. Informatsiyana dovidka [On the state of nutrition organization in secondary schools of Kyiv at the beginning of the 2017-2018 academic year: Information reference]. <https://don.kyivcity.gov.ua/files/2017/11/13/info-dovidka.pdf> [in Ukrainian].

7. Orlenko Ya. Yu. (2013). Osoblyvosti katehoriyi "prodovolcha bezpeka": teoretychni zasady [Features of the "food safety" category: theoretical foundations.]. Investytsiyi: praktyka ta dosvid [Investments: practice and experience]. № 11. P. 123-125. [in Ukrainian].
8. Polozhenye del v oblasti prodovolstvyya y selskoho khozyaystva. Sotsyalnaya zashchyta y sel'skoekhozyaystvo: razorvat porochnyy kruh nyschety v selskykh rayonakh [The state of affairs in the field of food and agriculture. Social protection and agriculture: breaking the vicious circle of poverty in rural areas] (Eds.). FAO. (2015). 172 p. [in russian].
9. Hidrobo, M., Hoddinott, J., Peterman, A., Margolies, A., Moreira, V. (2014). Cash, food, or vouchers? Evidence from a randomized experiment in northern Ecuador. *Journal of Development Economics*. 107. P. 144-156.
10. Jacoby, H. (2002). Is there an intrahousehold 'flypaper effect'? Evidence from a school feeding programme. *Economic Journal*. 112. P. 196-221.
11. Evans, D. K., Popova, A. (2014). Cash transfers and temptation goods: a review of global evidence. World Bank Policy Research Working Paper. № 6886. Washington, DC, World Bank.
12. Ekonomichniy monitorynh 2017 r. № 32 [Economic monitoring in 2017] <http://edclub.com.ua/analityka/informaciynny-daydzhest-ekonomichnogo-dyskusiynogo-klubu-ekonomichnyy-monitor-no32-serpen>. [in Ukrainian].
13. Tokar A. Yu., Ruda N. S. (2014). Prodovolcha bezpeka i znachennya pereroblennya plodiv ta ovochiv u yiyi zabezpechenni [Food security and the importance of processing fruits and vegetables in its provision]. *Zbirnyk naukovykh prats Umanskoho natsionalnoho universytetu sadivnytstva* [Collection of scientific works of Uman National University of Horticulture]. 86 (2). P. 111-116. [in Ukrainian].
14. Zhyvko Z. B., Danylenko N. B., Stadnyk M. Ye. (2019). Prodovolcha bezpeka Ukrayiny: teoretyko-analitychnyy ohlyad [Food security of Ukraine: theoretical and analytical review]. *Vcheni zapysky Tavriyskoho natsionalnoho universytetu imeni V. I. Vernadskoho. Seriya: Ekonomika i upravlinnya* [Scientific notes of Tavriya National University named V. I. Vernadsky. Series: Economics and Management]. 30 (69), №6(1). P. 15-23. [in Ukrainian].
15. Pro derzhavnu sotsialnu dopomohu malozabezpechenym simyam: Zakon Ukrainy. 2020. [On state social assistance to low-income families: Law of Ukraine]. Edited on July 1. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1768-14> [in Ukrainian].